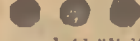


Bir tarihçi üstadı anış

Yazan: Halûk Y. Şeksuvaroğlu



İbnülemin Mahmud Kemal derin bilgisi bir yana, kıyafetile, tavır ve hareketleriyle, vefası ve düşüncelerile, hiddet ve şiddetlerle aramızda geçen asırlardan kalmış bir insan gibi yaşamıştı. Eski zamanları konuşuran bu seksenlik adamın genç hafızası ve şetareti karşısında ölüm her vakit unutulurdu.



lüğünde bulunmuş ve buradan emekliye ayrılmıştı.

İkinci Meşrutiyetin ilânından sonra Yıldız evrakını tasnife memur edilmesi ona geniş tetkik imkânları hazırlamış, son devir tarihimizin en mühim vesikaları elinden geçmiş ve eserlerinde bunlardan geniş surette faydalanmıştır.

Vesâikü tarihîye tasnif heyeti başkanlığı, Türk Tarih Encümeni azalığı gibi vazifelerle ilmi mesaisine devam etmiş ve bütün bu çalışmalar müsbet ve hayırlı semereler vermiştir.

İbnülemin Mahmud Kemal, Şey-

hülislâm Yahya, Arif Hikmet ve Leskofçalı Galib Divanlarının mukaddemelerile, Tuhfetül-hattatin ve Menakibi hünerveran mukaddemelerini yazmış, Tarihçi Evkaf ve Teracümü ahvali nûzar ile Son Asır Şairleri, Son Sadrazamlar ve Son Hattatları, telif eylemiştir. Hazırlamakta olduğu ve bir kısmını matbaya tevdi ettiği son eseri ise (Hoş Sada) idi.

Tarihçi üstadımız aynı zamanda musikîşinas, edib ve şairdi. Hattı da güzeldi. Yazma kitablara, meşhur hattatlarımızın eserlerine meraklıydı.

Aileden kalan ve kendisinin topladığı eserlerle evi bir müze gibiydi. Kendisi bu güzellikler arasında garib bir kıyafetle biraz dervişane dolaşmaktan zevk alırdı.

Üstadımız cemiyet hayatını sever, hemen her toplantıda bulunur, kaç yıl evvel görmüş bile olsa, âşinalarının hepsini derhal tanır, onları zamana, zeminine uygun sözlerle taltif eder, yahud ilgilenirdi.

Evinde de toplantılar yapar, bilhassa her hafta tertiblediği musiki gecelerinden hoşlanırdı. Eski musikimizin neşmeleri belki ona eski konakların kapılarını açar, hayalinde Boğaziçi âlemlerini canlandırır, Yusuf Kâmil Paşayı, Prenses Zeyneb Hanımefendiye yâdettirirdi.

Üstadımız sözünün eriydi). Bunu bazan muhabatlarının yüzünü kızartan açık bir beyit ile ifade ederdi. Zaten sakınmadan söylediği sözleri ya açık saçık, yahud da zülfüyâra dokunacak nevider olurdu.

Üstadımız muarızlarına ve bazı meslekdaşlarına karşı pek maharetle kullandığı kalemini çok defa keskin bir kılıç gibi sallar, karşısına çıkanları çaresizlik içinde bunalırdı.

Kütübhanemize hediye ettiği eşsiz eserleri hakkında ve tenkid sadedinde muhakkak bir şey söylemek lâzım gelirse, bir çok yerlerde kendisinden bahis açmış olduğu ve bazı kavgalarını notlarına geçirdiği ileri sürülebilir. Fakat üstad bunda nasıl haklı olduğunu, çektiği sıkıntıları üzüntüyle anlatırdı. İlim yolunda yorulmak nedir bilmemişti. Bir vesikayı görebilmek, çalışmalarile alâkalı bir zatı dinliyebilmek için yaz, kış demeden bazan şehrin pek uzak bir semtine kadar gitmiş, aradığını muhakkak bulmuş ve mevzuundaki şüpheyi yahud eksikliği telâfi etmişti.

İbnülemin Mahmud Kemal, bütün bu yorucu çalışmalarında hayatın maddî taraflarile meşgul olmamış, kanaatkâr bir ömür sürmüş, ilim yolunda yaptığı bütün hizmetlerden ancak büyük manevî bir haz almıştı. Üstad bu emeklerini haklı olarak kıskanır, işin kolayında olanlara kızar, kendisinden bahsedilmeden kitaplarından alınmış bahisler için acı acı şikâyetlerde bulunurdu.

Üstadımızın sevgilerini, kinlerini bariz bir şekilde açığa vuracak kuvvetli bir şahsiyeti vardı. Fakat tarih terbiyesi, tarafsız kalmak endişesi de onda bir ikinci karakter halini almıştı. Derin bir dostlukla bağlı olduğu bir iki şahıs müstesna diğerleri hakkındaki hükümlerini hislerinin dışında kalarak vermiştir.

İbnülemin Mahmud Kemal kıyafetile, tavır ve hareketleriyle, vefası, düşünceleri, hiddet ve şiddetlerle aramızda geçen asırlardan kalmış bir insan gibi yaşamıştı. Eski zamanları konuşuran bu seksenlik adamın genç hafızası ve şetareti karşısında ölüm her vakit unutulurdu. Doğrusunu isterseniz bunu hiç düşünmediğimiz günlerden birinde o, arkasında bir çok kıymetli eserler beraber bir (hoş sada) bırakarak dünyamızdan ayrılıp gitti.

Üstadımız yaşıdan bahsedilmesini sevmezdi. Fakat Babîâideki vazife yıllarından, muasır olduğu vezirlerle aid hikâyelerinden, onun geçen asrın ikinci yarısında dünyaya gelmiş olduğunu bilirdik.

Hattâ bazılarımız bu bilgilerini ele geçen bir eski risaleyle yahud pek gençliğinde yazılmış bir mektubla ispata kalkışınca üstad adeta hiddetlenirdi.

Mahmud Kemal İnal, Yusuf Kâmil Paşanın mühürdarlığını yapmış, ve muhtelif mülkiye hizmetlerinde bulunmuş olan Emin Paşanın oğludur. İlk tahsilden ve bir müddet de medreseye devamdan sonra kendi kendisine okumuş, yorumak bilmez sây ve gayretile türkçe ve şark dillerinde derin bir bilgi ve vukuf sahibî olmuştur.

İbnülemin, fevkalâde zeki, hafızası kuvvetli, müstezhi, dikkatli ve teccüssüs sahibiydi. Hayatının sonuna kadar araştırmaktan, kendi sahasında hakikatlere ulaşmaktan yılmamış, edindiği malûmatı pek tatlı bir üslûbla kaleme almıştı.

Çocukluğunda da bir büyük adam vakarı içinde bulunan İbnülemin girdiği meclislerde daima yaşıdan üstün hürmetler görmüş, genç Babîâî kâatibi sadrazamların, vezirlerin huzurlarında en ciddi bahislere karışan, fikirlerini samimiyet ve cesaretle söyleyen bir şahsiyet olmuştur. Bu meclisler, bu sohbetler aynı zamanda istikbalin tarihçisini de yetiştirmiş bulunuyor. İbnülemin görüşlerini, dinlediklerini ve bunlardan aldığı dersleri en ince teferruat ile hafızasında muhafaza ediyordu. İlk çocukluk yılları Sultan Aziz, Çerkez Hasan vakalarının heyecanlı haberleriyle geçmiş, Birinci Meşrutiyet hareketleri, Jöntürkler, II. Abdülhamid saltanatı onun hafızasında ibretli levhalar halinde kalmıştı.

Yusuf Kâmil Paşanın konağında geçen zamanlar, babası Emin Paşanın bütün bu vakayı hakkındaki hikâyeleri, sonra edib arkadaşlarıyla geçirdiği zamanlar onun bilgi kaynaklarını mütemediyen genişletmişti. Babîâî ise öğrenebilenler, ibret alabilenler için tecrübelerle, derslerle dolu bir büyük mektebdî. Üstadımız yıllarca bu mektebde nice olgun, tecrübelli sadrazamlarla, nice gâfillerini görmüş ve hepsini rahat rahat yazacağı günleri sabırla beklemişti.

Sadaret Mektubî kalemi ve müdürlüğü, eyaletli mümtaze kalemi müdürlüğü, Müdevvenatı Kanuniye ve Takvimi Vakayı müdürlüğü vazifelerinde geçen uzun senelerden sonra Divanı Hümayun beylikçiliğine getirilmiş ve bütün bu hizmetler onu yalnız idare sahası için değil müstakbel ilmi çalışmalarını için de hazırlamıştı.

Derin bir tetkik ve araştırma mahsulü olan (Son Sadrazamlar) adlı eserinde bu hizmet senelerinin müşahadeleri, hükümleri müferrim bir yer tutmaktadır. İbnülemin Mahmud Kemal bu resmi vazifelerden sonra bazı arkadaşlarıyla beraber Evkafı İslâmiye Müzesinin meclisi idare azalığında, reisliğinde, sonra da müdür-

